

УДК 159.923.2:378.011.3-051

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-8437.54.2024-2.2>

ЗАБОЛОЦЬКА Світлана – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, Україна, індекс 82100 (svitlana.zabolotska@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0686-7185>

ЗАМІЩАК Марія – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, Україна, індекс 82100 (dpszammeri@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4559-1257>

ЗАСВОЄННЯ МАЙБУТНІМИ ПЕДАГОГАМИ СИСТЕМИ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ У СВОЇЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. *Мета статті* полягає у визначенні особливостей засвоєння майбутніми педагогами системи саморегуляції особистості та психічних станів у професійній діяльності.

Методологія. *Аналізується проблема саморегуляції особистості. Представлено основний предмет особистісної регуляції, де виступають дії, спрямовані на перетворення ставлень людини.*

Наукова новизна. *Саморегуляція діяльності студента – це специфічна регуляція, що здійснюється ним як суб'єктом діяльності. Її призначення полягає в тому, щоб привести у відповідність можливості студентів з вимогами навчальної діяльності, тобто студент повинен усвідомити свої завдання як суб'єкта навчальної діяльності. Підкреслено, що у процесі виконання навчальної діяльності кожна з ланок саморегуляції виконує свою роль цілетворення (постановки мети) і виконання дії відповідно до мети. Саме усвідомлення своїх цілей дозволяє студенту залишатися суб'єктом навчальної діяльності, тобто самому приймати рішення про необхідність внесення змін у здійснювані дії, про черговість розв'язання навчальних завдань. Завдяки саморегуляції навчальної діяльності відбуваються зміни в особистості самого студента і тих засобах, які він використовує. Констатується, що у студента повинна бути сформована система виразних уявлень про свої можливості під час розв'язання різноманітних підзавдань саморегуляції, а з іншого – напрацьована система умінь і навичок, пов'язаних з цими уявленнями. Тільки тоді студент зможе ставити перед собою цілі, приводити їх у відповідність до вимог обставин і утримувати в полі своєї свідомості і у сфері саморегуляції до моменту їх досягнення.*

Висновки. *Акцентується, що саморегуляція студентів пов'язана зі специфікою особистісного розвитку в юнацькому віці та особливостями навчання у закладі вищої освіти. Для підвищення ефективності діяльності майбутніх педагогів необхідно сформулювати оптимальний стиль їх саморегуляції, який характеризувався би високим рівнем ланок саморегуляції, а також таких факторів вольової організації особистості, як самоорганізованість і самоволодіння, високий рівень локусу контролю і низька частота прояву таких психічних станів, як тривожність, агресивність, фрустрація і ригідність.*

Ключові слова: *саморегуляція, психічні стани, майбутні педагоги, професійна діяльність, юнацький вік, суб'єкт діяльності.*

ZABOLOTSKA Svitlana – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Psychology, Ivan Franko State Pedagogical University of Drohobych, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (svitlana.zabolotska@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0686-7185>

ZAMISHCHAK Maria – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Psychology, Ivan Franko State Pedagogical University of Drohobych, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (dpszammeri@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4559-1257>

FUTURE TEACHERS' ASSIMILATION OF THE SYSTEM OF SELF-REGULATION OF MENTAL STATES IN THEIR PROFESSIONAL ACTIVITY

Abstract. *The purpose of the article is to determine the features of future teachers' assimilation of the system of self-regulation of personality and mental states in professional activity.*

Methodology. *The problem of self-regulation of the individual is analyzed. The main subject of personal regulation is presented, where there are actions aimed at transforming human attitudes.*

Scientific novelty. *Self-regulation of a student's activity is a specific regulation carried out by him as a subject of activity. Its purpose is to match the student's capabilities with the requirements of educational activity, that is, the student must understand his tasks as a subject of educational activity. It is emphasized that in the process of performing educational activities, each of the links of self-regulation fulfills its role of goal setting (goal setting) and performance of actions in accordance with the goal. It is the awareness of one's goals that allows the student to remain a subject of educational activity, that is, to make decisions about the need to make changes in the actions being carried out, about the sequence of solving educational tasks. Thanks to the self-regulation of educational activities, changes occur in the student's personality and the tools he uses. It is stated that the student must have a system of clear ideas about his capabilities when solving various sub-tasks of self-regulation, and on the other hand, a developed system of abilities and skills related to these ideas. Only then will the student be able to set goals for himself, bring them into line with the requirements of the circumstances and keep them in the field of his consciousness and in the sphere of self-regulation until the moment of their achievement.*

Conclusions. *It is emphasized that the self-regulation of students is related to the specifics of personal development in youth and the peculiarities of studying at a higher education institution. In order to increase the effectiveness of the activities of future teachers, it is necessary to form an optimal style of their self-regulation, which would be characterized by a high level of self-regulation links, as well as such factors of volitional organization of the personality as self-organization and self-mastery, a high level of locus of control and a low frequency of manifestation of such mental states as anxiety, aggressiveness, frustration and rigidity.*

Key words: *self-regulation, mental states, future teachers, professional activity, youth, subject of activity.*

Постановка проблеми. Проблема саморегуляції та її мотивів у професійній діяльності майбутніх педагогів пов'язана різними аспектами психологічної науки. Її розв'язання неможливе без осмислення досягнень та знахідок, зроблених ученими у царині методологічних проблем психології (Долинська, 2001, с. 60).

Виходячи з інтерпретації психологічної сутності саморегуляції у наукових джерелах, а також з власних теоретичних міркувань про основні характеристики досліджуваного феномену, є підстави вважати, що професійна діяльність ставить людину перед необхідністю оптимальної, а часто і максимальної мобілізації власних потенційних можливостей, вияву високого рівня самоактивності з метою подолання перешкод та забезпечення успіху.

Ключовим для методично виваженої постановки питання про саморегуляцію стає, на думку науковця, те, як мотиви (спонування), які характеризують не стільки особистість, скільки обставини, у яких вона опинилась по ходу життя, перетворюються на те стійке утворення, що характеризує цю особистість (Кодлюк, 2006, с. 128).

Аналіз досліджень. Саморегуляція є виявом суб'єктної активності особистості. Тому аналіз процесу саморегуляції з позицій суб'єктного підходу, побудований на певній поняттєвій та методичній основі, дозволяє по-новому розглядати психологічні прояви саморегуляції особистості. Суб'єктний підхід до моделювання саморегуляції особистості ставить за необхідне враховувати низку моментів, серед яких ключовим є пошук реальної, а не суто споглядальної специфіки саморегуляції у професійній діяльності майбутніх педагогів через аналіз цільового, процесуального, змістового та результативного аспектів процесу задоволення їхньої потреби у самореалізації.

Саморегуляція людини виявляється не тільки у системі прагнень, але й у системі дій. Діяльність важлива не лише як своєрідний індикатор саморегуляції людини, але й як шлях формування саморегуляції. Саморегуляція особистості у професійній діяльності відображає міру сформованості у неї мотивації до розв'язання професійних завдань, впевненості у професійному призначенні.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні особливостей засвоєння майбутніми педагогами системи саморегуляції особистості та психічних станів у професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Ми припустили, що ефективність усвідомленої саморегуляції майбутніх педагогів детермінується комплексом властивостей особистості. Розробивши адекватні методи впливу на властивості зазначеного комплексу, можна опосередковано через корекцію провідних властивостей особистості сприяти ефективному засвоєнню елементів усвідомленої саморегуляції.

Одне із завдань полягало у здійсненні теоретико-методологічного аналізу проблеми саморегуляції особистості. Інше стосувалося виокремлення специфічних особливостей саморегуляції майбутніх педагогів. Дослідження особливостей розвитку саморегуляції студентів-педагогів дозволило здійснити їх порівняльний аналіз та розкрити характер взаємозв'язків між властивостями особистості студентів-педагогів (складниками саморегуляційного процесу) та показниками саморегуляції.

Дослідження процесу саморегуляції дозволяють виділити, як мінімум, два процеси: регуляцію власне діяльності й особистісну регуляцію, що перебувають у найтіснішому взаємозв'язку. Основним предметом особистісної регуляції є не стільки дії, спрямовані на перетворення в предметному світі, скільки дії, спрямовані на перетворення ставлень людини (ставлення до інших людей, до самого себе і до тих видів діяльності, до яких вона виявляється залученою). На відміну від саморегуляції діяльності, яка полягає в довільному регулюванні суб'єктом усього, що пов'язано з організацією і здійсненням діяльності, процес особистісної саморегуляції пов'язаний із самодетермінацією. На певних стадіях розвитку особистість починає свідомо організовувати свою діяльність, визначаючи власний розвиток (Кодлюк, 2006, с. 10).

Навчальна діяльність у закладі вищої освіти є складною системою, що виражається нескінченною різноманітністю станів, відносин, зв'язків складових частин її компонентів. У студентському віці навчальна діяльність (власна діяльність студента) має свої специфічні особливості, що стосуються насамперед самоорганізації навчального процесу. Останнє має стосунок до складності та високих навантажень у процесі навчання, широких можливостей вибору у вивченні навчального матеріалу, можливості займатися науковими дослідженнями, різноманітності форм і методів навчання, особливостей навчання, пов'язаних з оволодінням майбутньою професією.

Саморегуляція діяльності студента – це специфічна регуляція, що здійснюється ним як суб'єктом діяльності. Її призначення полягає в тому, щоб привести у відповідність можливості студентів з вимогами навчальної діяльності, тобто студент повинен усвідомити свої завдання як суб'єкт навчальної діяльності.

До процесів, що пов'язані зі структурними ланками саморегуляції, належать: планування – визначення і вибір навчальної мети, визначення послідовності реалізації навчальних цілей у процесі навчання; моделювання – врахування значущих умов навчальної діяльності, необхідних для її виконання; програмування – визначення послідовності виконання навчальних дій у процесі виконання завдань; оцінювання результатів – співвідношення власних результатів з критеріями викладача; контроль за результатами і корекція навчальних дій на основі індивідуально прийнятих еталонів успішності навчання (Савченко, 2001, с. 3).

Як працює ця модель в освітньому процесі? Перш за все студент повинен усвідомити і прийняти мету навчальної діяльності, тобто зрозуміти, що від нього вимагає як викладач, так

і майбутня професійна діяльність. Далі відповідно до усвідомленої мети студент продумує послідовність дій і оцінює умови досягнення цієї мети. Результатом цих дій є суб'єктивна модель навчальної діяльності, на основі якої студент складає програму дій, засобів і способів її реалізації. У процесі виконання навчальної діяльності студент повинен зуміти адаптувати один до одного «модель умов» і «програму дій».

У процесі виконання навчальної діяльності кожна з ланок саморегуляції виконує свою роль цілетворення (постановки мети) і виконання дій відповідно до мети. Саме усвідомлення своїх цілей дозволяє студенту залишатися суб'єктом навчальної діяльності, тобто самому приймати рішення про необхідність внесення змін у здійснювані дії, про черговість розв'язання навчальних завдань. Завдяки саморегуляції навчальної діяльності відбуваються зміни в особистості самого студента і тих засобах, які він використовує.

У юнацькому віці саморегуляція діяльності і саморегуляція особистості досягають розквіту, коли студент починає цікавитися не лише результатами своїх зусиль, але і своєю позицією, своїми можливостями у взаємодії з іншими людьми. До цього часу в його свідомості так чи інакше сформована система уявлень про свої можливості:

1) у цілетворенні та цілеутриманні (потрібно не тільки уміти розуміти запропоновані цілі, уміти формувати їх самому, але й утримувати цілі до їх реалізації, щоб їх місце не посіли інші, теж цікаві);

2) у моделюванні (треба уміти виділяти умови, важливі для реалізації мети, відшукати у своєму досвіді уявлення про предмет потреби, а в навколишній ситуації відшукати об'єкт, що відповідає цьому предмету);

3) у програмуванні (потрібно уміти вибрати відповідно до мети діяльності і умов способ перетворення заданих умов, підібрати відповідні засоби здійснення цього перетворення, визначити послідовність окремих дій);

4) в оцінюванні (потрібно уміти оцінювати кінцеві і проміжні результати своїх дій; суб'єктивні критерії оцінки результатів не повинні сильно відрізнятися від заданих);

5) у корекції (потрібно уявляти, які зміни можна привнести в результат, якщо якісь деталі його не відповідають поставленим вимогам);

6) у відносинах (потрібно уявляти правила взаємин з іншими людьми і з предметами навчальної діяльності).

Розглядаючи студента як суб'єкт діяльності, ми вважаємо, що, з одного боку, у нього повинна бути сформована система виразних уявлень про свої можливості під час розв'язання різноманітних підзавдань саморегуляції, а з іншого – напрацьована система умінь і навичок, пов'язаних з цими уявленнями. Тільки тоді студент зможе сам ставити перед собою цілі, приводити їх у відповідність до вимог обставин і утримувати в полі своєї свідомості і у сфері саморегуляції до моменту їх досягнення.

Окремі структурні ланки системи саморегуляції змінюються під час особистісного зростання та розвитку пізнавальних процесів (мислення, сприймання, пам'яті, уяви), включених в акти регуляції. Якщо окремі ланки саморегуляції виявляються не досить сформованими, цілісна система особистісної регуляції буде порушена, а продуктивність дій – знижена.

Рівень сформованості ланок саморегуляції визначає її стиль. Ключовими компонентами тут є: самостійність – автономність функціонування системи саморегуляції та її незалежність від впливу інших людей; гнучкість – швидкість і ступінь легкості зміни і перебудови системи саморегуляції у процесі навчання; надійність – стійкість функціонування системи саморегуляції у ситуації перешкод, в умовах підвищеної або зниженої психічної напруженості, підвищеної або зниженої мотивації навчання (Соколова, 2004, с. 14).

На основі сформованої навчальної саморегуляції згодом може розвиватися продуктивна саморегуляція і в інших видах діяльності. Саморегуляція навчальної діяльності, таким чином, стає основою для розвитку всіх видів активності студента (Заболоцька, Заміщак, 2024).

Постійно приводячи свої можливості у відповідність до вимог педагогів, студент незалежно від себе формує власну систему саморегуляції. Раніше застосовані засоби аналізу умов доповнюються новими, виробляються тонші критерії і способи оцінки одержуваних результатів, відточуються навички своєчасної корекції. Разом з накопиченням теоретичного досвіду розширюється і досвід практичний, досвід автоматичної регуляції внутрішніх станів, що забезпечує необхідну працездатність. Зростає частка усвідомлюваних моментів участі в процесі саморегуляції своєї діяльності.

Таким чином, саморегуляція студентів пов'язана зі специфікою особистісного розвитку в юнацькому віці та особливостями навчання у закладі вищої освіти. Для підвищення ефективності діяльності майбутніх педагогів необхідно сформулювати оптимальний стиль їх саморегуляції, який характеризувався б високим рівнем ланок саморегуляції, а також таких факторів вольової організації особистості, як самоорганізованість і самоволодіння, високий рівень локусу контролю і низька частота прояву таких психічних станів, як тривожність, агресивність, фрустрація і ригідність.

У процесі саморегуляції виокремлюються, як мінімум, два процеси: регуляція власне діяльності й особистісна регуляція, що перебувають у найтіснішому взаємозв'язку. На відміну від саморегуляції діяльності, яка полягає в довільному регулюванні суб'єктом усього, що пов'язано з організацією і здійсненням діяльності, процес особистісної саморегуляції пов'язаний із самодетермінацією. Для підвищення ефективності навчальної діяльності студентів необхідно сформулювати оптимальний стиль їх саморегуляції, який характеризується високим рівнем ланок саморегуляції, таких факторів вольової організації особистості, як самоорганізованість і самоволодіння, високим рівнем локусу контролю і низькою частотою прояву таких психічних станів, як тривожність, агресивність, фрустрація і ригідність.

Однією з особливостей саморегуляції є певний рівень рефлексивності, яка по-різному виявляється у людей з різними стильовими характеристиками. Особистісна саморегуляція пов'язана із рівнем розвитку продуктивної особистісної рефлексії. Наявна обернено пропорційна залежність між об'ємом розвитку захисної рефлексії і рівнем академічної успішності: чим більший об'єм захисної рефлексії, тим нижчий рівень академічної успішності. Наприклад, чим успішніший студент у навчальній діяльності, тим нижчий рівень його ментальної агресивності. Характер залежності захисної рефлексії і ефективності навчальної діяльності, її інтенсивність і спрямованість мають відмінності стосовно конкретного показника захисної рефлексії і кожного показника ефективності навчальної діяльності:

а) захисна рефлексія почуття невдачі, сорому, образи, провини істотно знижує показники всіх параметрів ефективності навчальної діяльності, ментальна ж агресія є наслідком академічної неуспішності;

б) чим більше виражена захисна рефлексія, тим інтенсивніший її вплив на всі показники ефективності навчальної діяльності: трудність – легкість навчання; задоволеність навчанням; ставлення до навчання. Саногенна рефлексія є чинником оптимізації характеру студентів вишу і підвищення ефективності їхньої навчальної діяльності.

З'ясувавши, яким чином такі психічні стани студентів, як тривожність, фрустрація, агресивність і ригідність, взаємопов'язані з їхніми стилями саморегуляції, дійшли висновку. А саме до тривожних були віднесені студенти, що відчували стан підвищеного неспокою, часто з незначних приводів. Цей стан пов'язаний з підвищеною чутливістю нервової системи. Характерними проявами тривожності є: комплекс неповноцінності через зосередженість на своїх недоліках, надмірне прагнення до самоаналізу, неусвідомлене прагнення застерегти себе від невдач у будь-якій діяльності, неспокій через можливі неприємності. До студентів з підвищеним рівнем фрустрації ми віднесли тих, які переживали стан, коли між ними і бажаним об'єктом (наприклад, відмінною оцінкою) виникала перешкода, що має зовнішню природу, яка супроводжувалася короткочасною дезорганізацією психічної діяльності і відчуттям безвихідності. До агресивних студентів ми віднесли осіб з підвищеною активністю, прагненням до лідерства, що поєднується із завищеною самооцінкою і невмінням прислухатися до думки оточуючих. До студентів з підвищеною ригідністю були віднесені особи з інертним мисленням, схильністю до невеликого кола осіб і тенденцією наперед планувати свою діяльність, з негативною реакцією на раптову зміну планів.

Дослідження показало, що студенти з певним стилем саморегуляції можуть характеризуватися різною частотою прояву того чи іншого психічного стану. Зокрема, студенти з автономним стилем саморегуляції найчастіше проявляють агресивність, що може бути пов'язано з їх підвищеною активністю в навчальній діяльності, невмінням прислухатися до порад і думки викладачів, прагненням до повної самостійності у прийнятті рішень. На другому місці за частотою прояву у студентів з автономним стилем саморегуляції стоїть тривожність, на третьому – фрустрація і на четвертому – ригідність.

У студентів з оперативним стилем саморегуляції найчастіше виявляється стан агресивності, наступним за частотою прояву є стан тривожності, на третьому місці за частотою прояву – стан фрустрації та ригідності. У студентів із залежним стилем саморегуляції стан агресивності виявився на першому місці за частотою прояву, на другому – стан тривожності, на третьому – стан фрустрації і на четвертому – стан ригідності.

Взаємозв'язок саморегуляції і рівня тривожності пояснює ще одну особливість саморегуляції. У процесі дослідження було з'ясовано, що за високої тривожності сильним боком є планування, програмування, а слабким – моделювання. При цьому не виникає компенсаторних механізмів між різнорівневими компонентами профілю, саме тому за рівнем усвідомленої саморегуляції між групами тривожних і нетривожних немає відмінностей. Однак людині не завжди вдається врегулювати можливі протиріччя, що виникають у її діяльності раціональним та адекватним способом. Дещо доводиться улагоджувати за допомогою компенсаторних механізмів. З огляду на це актуальним було вивчення захисних механізмів як компенсаторів не відрегульованих станів особистості.

Також було з'ясовано, що найчастіше студенти вдаються до такого виду психозахисту, як реактивне утворення, що нерідко ототожнюють з гіперкомпенсацією. Особистість запобігає вираженню неприємних або неприйнятних для неї думок, відчуттів або вчинків шляхом перебільшеного розвитку протилежних прагнень. Іншими словами, відбувається ніби трансформація внутрішніх імпульсів у їхню протилежність, що суб'єктивно розуміється. Наприклад, жадібність або дбайливість можуть розглядатися як реактивні утворення стосовно несвідомої черствості, жорстокості або емоційної байдужості.

Характерними для студентів є такі механізми захисту Я, як інтелектуалізація, регресія та компенсація. Високий прямий кореляційний зв'язок інтелектуалізації та реактивних утворень підтверджує їх пряму залежність: чим частіше ми вдаємося до інтелектуалізації, тим вища ймовірність реактивних утворень і навпаки. Водночас ці два механізми зменшують ймовірність застосування витіснення.

Щодо вияву захисних механізмів у студентів з оперативним стилем саморегуляції, то варто відзначити таке. Оперативність дає їм можливість залежно від ситуації або «захищатися» реактивними утвореннями, або вдаватися до інтелектуалізації. Як у першому, так і у другому випадках їхнє Я не страждає. Те ж саме характерно для студентів зі стійким стилем саморегуляції.

У досліджуваних з автономно-оперативним та стійко-оперативним стилем саморегуляції не спостерігається домінування одного чи декількох типів психозахисту. Вони однаково застосовують усі вісім типів за винятком заміщення.

Вивчаючи особливості саморегуляції майбутніх педагогів, ми пов'язали їх зі сформованістю ціннісно-сислової сфери, наявністю розвинутих інтересів, настанов, ціннісних орієнтацій тощо. Адже, як зазначає А. Адлер, люди живуть у світі, ними ж створеному, і мотивовані насамперед особистими переконаннями й уявленнями про теперішні, минулі та майбутні події, що і виступає регулятором їхньої поведінки (Мунтян, 2004, с. 15).

Процес розвитку саморегуляції в юнацькому віці відбувається через становлення всіх компонентів регулятивної системи особистості (ціннісно-сислового змісту, активності і рефлексії), а також формування регулятивних механізмів, що є особливими формами взаємозв'язку цих компонентів. У ціннісно-сислової сфері виділяють такі складники: мотиви, сенси, цінності, які тісно взаємозв'язані один з одним. Мотиви можна розглядати спонуками діяльності, що виявляються в активності особистості. Провідною функцією мотиву виступає регуляція поведінки і діяльності особистості. Сенс розглядається як продукт внутрішньої активності, який організує поведінку людини. Найбільш загальні усвідомлені смислові утворення становлять цінності особистості, що виступають підставами для породження цілей активності особистості.

Цінності як нормативні ідеали, тобто наміри і цінності як регулятори, що застосовуються людиною у її повсякденній поведінці, є змістовими компонентами саморегуляції поведінки людини загалом. Виконуючи регулюючу роль у життєдіяльності людини, цінності одночасно є обмежувачами активності. Функціонування ціннісно-сислової сфери особистості здійснюється за допомогою мотиваційних, смислових і ціннісних психологічних механізмів. Вона відіграє важливу роль у саморегуляції поведінки і діяльності.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, власне результати проведеного дослідження дають можливість визначити низку компонентів, що виступають як особливості саморегуляції майбутніх педагогів. До таких належать: стиль саморегуляції, здатність до рефлексії, взаємозв'язок саморегуляції і рівня тривожності, вияв захисних механізмів та сформованість мотиваційно-ціннісної сфери.

Література

- Вікова та педагогічна психологія / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук. Київ : Просвіта, 2001. С. 59–62.
- Заболоцька С., Заміщак М.** Особливості реалізації психологічного супроводу особистісно-професійного розвитку. *Проблеми гуманітарних наук. Психологія* / ред. кол. Надія Скотна (головний редактор), Роман Хавула (редактор серії) та ін. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2024. Вип. 53. С. 39–44.
- Кодлюк Я.П.** Модернізація змісту шкільної освіти за рубежом: компетентісно орієнтований підхід. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Педагогіка*. 2006. № 1. С. 125–131.
- Кодлюк Я.П.** Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх педагогів як пріоритет модернізації вищої освіти України. *Професійні компетенції та компетентності вчителя* : матеріали регіонального науково-практичного семінару. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. С. 10–14.
- Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О.В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.
- Мунтян І.С.** Гендерний підхід у професійній підготовці студентів вищих педагогічних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Південноукраїнський державний педагогічний ун-т імені К.Д. Ушинського. Одеса, 2004. 20 с.
- Савченко О.Я.** Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Початкова школа*. 2001. № 7. С. 1–4.
- Соколова І.** Професійна компетентність вчителя: проблема структури та змісту. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика* : науково-методичний журнал. 2004. Випуск 1. С. 8–16.

References

- Skrypchenko, O.V., Dolynska, L.V., & Ohorodniichuk, Z.V.** (2001). *Vikova ta pedahohichna psykholohiia [Age and pedagogical psychology]*. Kyiv: Prosvita [in Ukrainian].
- Zabolotska, S., & Zamishchak, M.** (2024). Osoblyvosti realizatsii psykholohichnoho suprovodu osobystisno-profesiinoho rozvytku. *Problemy humanitarnykh nauk [Features of implementing psychological support for personal and professional development]*. *Problemy humanitarnykh nauk. Psykholohiia* / red. kol. Nadiia Skotna (holovnyi redaktor), Roman Khavula (redaktor serii) ta in. Drohobych: Redaktsiino-vydavnychiy viddil DDPU imeni Ivana Franka – Problems of the Humanities. Psychology / ed. col. Nadiya Skotna (editor-in-chief), Roman Havula (series editor) and others. Drohobych. Issue 52, 39–44 [in Ukrainian].
- Kodliuk, Ya.P.** (2006). Modernizatsiia zmistu shkilnoi osvity za rubezhem: kompetentnisno oriientovanyi pidkhid [Modernization of the content of school education abroad: a competency-based approach]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohika – Scientific notes of the Ternopil National Pedagogical University. Series: Pedagogy*, 1, 125–131 [in Ukrainian].
- Kodliuk, Ya.P.** (2006). Kompetentnisnyi pidkhid u pidhotovtsi maibutnikh pedahohiv yak priorytet modernizatsii vyshchoi osvity Ukrainy [Competency-based approach in training future teachers as a priority for the modernization of higher education in Ukraine]. *Profesiini kompetentsii ta kompetentnosti vchytelia: Materialy rehionalnoho naukovopraktychnoho seminaru – Professional competencies and competences of a teacher: Materials of the regional scientific and practical seminar*. Ternopil: Vyd-vo TNPU im.V. Hnatiuka, 10–14 [in Ukrainian].
- Muntian, I.S.** (2004). Hendernyi pidkhid u profesiinii pidhotovtsi studentiv vyshchyykh pedahohichnykh zakladiv [Gender approach in professional training of students of higher pedagogical institutions]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Odesa, Pivdenoukrainskyi derzhavnyi pedahohichnyi un-t imeni K.D. Ushynskoho [in Ukrainian].
- Savchenko, O.Ia.** (2001). Udoskonalennia profesiinoy pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Improving the professional training of future primary school teachers]. *Pochatkova shkola – Elementary school*, 7, 1–4 [in Ukrainian].
- Sokolova, I.** (2004). Profesiina kompetentnist vchytelia: problema struktury ta zmistu [Teacher professional competence: the problem of structure and content]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka: naukovometodychnyi zhurnal – Continuing Professional Education: Theory and Practice: Scientific and Methodological Journal*, Issue 1, 8–16 [in Ukrainian].